

**BOSHLANG‘ICH SINFLARDA KITOBXONLIK XUSUSIYATLARINI
SHAKLLANTIRISHDA BIBLIOTERAPIYANING AHAMIYATI**

T.G.Suleymanova^(a) M.T.Soliyev^(b)

^(a) Andijon davlat universiteti Umumiy psixologiya kafedrası dotsenti p.f.n

^(b) Andijon davlat universiteti Umumiy psixologiya kafedrası o‘qituvchisi

ANONTATSIYA

Maqola haqida ma’lumot
Qabul qilingan: 14.04.2024
Qayta qabul : 26.04.2024
Saytda mavjud : 1.05.2024

Muallif (lar)

*** M.T.Soliyev**
T.G.Suleymanova

***Muallif bilan aloqa**
<https://orcid.org/0009-0000-8921-3771>

muslimaxonqaxxorova@gmail.com

© Muallif. M.T.Soliyev va boshqalar
UNIVERSAL xalqaro ilmiy jurnal

Ochiq ma’lumotlar:
<https://universaljurnal.uz/index.php/jurnal>

Maxfiylik bayonoti
Materialni istalgan vosita yoki formatda nusxalash va qayta tarqatish hamda maqoladan to‘g‘ri iqtibos keltirish va litsenziyasini ko‘rsatish sharti bilan istalgan maqsadda foydalanish mumkin.

Maqolada kichik maktab yoshidagi bolalarda kitobxonlik xususiyatlarini shakllantirish bo‘yicha Biblioterapiya metodidan foydalanish, Biblioterapiya usullari va texnikalari hamda uning asosiy maqsadlari to‘g‘risida turli olimlarning fikr va mulohazalari keltirib o‘tilgan.

Uyg‘onish davrida shifokorlar terapevtik maqsadlarda biblioterapiyadan faol foydalana boshladilar. Shunday qilib, XII asrdagi ingliz shifokori T. Sagedem o‘z bemorlariga Servantesning "Don Kixot" asarini o‘qishni maslahat bergan.

KALIT SO‘ZLAR

Biblioterapiya, kitob, kutubxona, kasallik, stress, ruhiy tushkunlik, psixoterapiya, Biblioterapiya usullari va texnikalari.

KIRISH

Kitob o'qish – inson tafakkurining ozuqasidir. Bu haqda Prezident Shavkat Mirziyoyev ham o'z nutqlarida bir necha ta'kidlagan. Shu jumladan, "Kitob o'qigan, o'zini ustida ishlagan odamda qanot bo'ladi. U befarq bo'lmaydi. Uning kuchi bilimida bo'ladi. Shuning uchun hech kimni pisand qilmaydi. "Kattalar"ga xushomad qilmaydi. Uning bilimi bor, ilmi bor. Mana nima uchun kitob o'qinglar deymiz. Kitob o'qisangiz savol berishni bilasiz" degan edi davlatimiz rahbari.

TADQIQOT METODLARI. ADABIYOTLAR SHARHI

Biblioterapiya so'zma-so'z tarjima qilinganda, "kitob bilan davolash" degan ma'noni anglatadi (yunoncha biblion - kitob va therapeia - davolash). AQSh kasalxonalar kutubxonalarini assotsiatsiyasi tomonidan qabul qilingan ta'rifga ko'ra, biblioterapiya "o'qish orqali shaxsiy muammolarni hal qilish uchun umumiy tibbiyot va psixiatriyada terapevtik vosita sifatida maxsus tanlangan o'quv materialidan foydalanish" degan ma'noni anglatadi.

Biblioterapiya ko'p yillar oldin paydo bo'lgan. Misr fir'avni Ramzes II kutubxonasiga kiraverishda "Ruh uchun dori" degan yozuv bor edi. Qadim zamonlarda kitobning ma'nosi shunday tushunilgan.

STATISTIK MA'LUMOTLAR VA ULARNING TAHLILI

Kitoblar yordamida davolash Yunonistonning birinchi kutubxonalarida qo'llanilgan. Ko'zga ko'ringan matematik va mashhur tabib Pifagor o'tlar va musiqa bilan bir qatorda adabiyot va she'riyatdan bir qator kasalliklarni davolashda muvaffaqiyatli foydalangan.

YEvropada kitoblar orqali davolanish birinchi cherkov kutubxonalaridan boshlandi, ularda dindorlarga tinchlik va umid olib kelgan diniy kitoblar mavjud edi. Biblioterapiya Uyg'onish davrigacha cherkov qanoti ostida edi.

Uyg'onish davrida shifokorlar terapevtik maqsadlarda biblioterapiyadan faol foydalana boshladilar. Shunday qilib, XII asrdagi ingliz shifokori T. Sagedem o'z

bemorlariga Servantesning "Don Kixot" asarini o'qishni maslahat bergan.

Biroq, biblioterapiya faqat 20-asrning boshlarida ilmiy asoslandi. Bu atamaning o'zi haqida birinchi eslatma 1916 yilga to'g'ri keladi. O'shandan beri nazariy va amaliy xarakterdagi yuzlab nashrlar paydo bo'ldi. Bir qancha mamlakatlarda biblioterapiya bo'yicha konferensiyalar va simpoziumlar o'tkazildi, biblioterapevtlar uyushmalari tashkil etildi. Ko'pgina tibbiy konferensiyalar biblioterapiyani an'anaviy tibbiyotning muhim qismi sifatida ta'kidlaydi [1].

Rossiyada biblioterapiya darhol keng tarqalmagan. Biblioterapiya usullarini asoslashda N.Rubakin asarlari va uning bibliopsixologik nazariyasi yetakchi rol o'ynadi. U o'zining "Kitoblar orasida" asarida shunday yozgan: "Kitobda uchta buyuk kuch bor - bilim, tushunish, kayfiyat".

Biblioterapiyani amaliy qo'llash yo'lidagi dastlabki qadamlar 1927 yilda Xarkov psixonevrologiya institutida ishlagan I. Z. Velvovskiy tomonidan qo'yilgan. Sovet shifokorlari biblioterapiya usulidan foydalanib, o'tmishdagi ajoyib rus shifokorlarining g'oyalariga tayandilar. 19-

asr boshidagi mashhur terapevt V.Ya.Mudrov shunday deb yozgan edi: "YEng muhimi... bemorni o'z-o'zidan kasallikning mohiyati bo'lgan uy-ro'zg'or tashvishlari va kundalik qayg'ularidan uzoqlashtirishdir" [2].

Sovet Ittifoqida kitoblarning inson salomatligiga terapevtik ta'siri bo'yicha tadqiqotlar 20-yillardan boshlab dam olish uylari va tibbiyot pansionatlari kutubxonalari negizida olib borildi. 1928 yil uchun "Durort biznesi" jurnalidagi maqolalarda kulgili kitoblar va xotiralarning dam oluvchilarga ijobiy ta'siri qayd etilgan. Tibbiyot kutubxonalarida biblioterapiya faol ishlatilgan. Shifokorlar o'zlarining o'ziga xos vazifasini "kitob bilan davolash" ni tashxisga muvofiq adabiyotlarni tanlashda ko'rdilar va terapevtik ta'sir bemorning o'z muammosini badiiy asarda aks ettirilganligini tan olishiga, ushbu misollarga, chiqish yo'llariga amal qilishni maslahat berishga asoslangan edi. bunday "vaziyat" ning va Kitobda tasvirlangan vaziyat yoki qahramon bemorning xarakteriga qanchalik o'xshash bo'lsa, kitobning

terapevtik ta'siri shunchalik kuchli bo'ladi [3].

Biblioterapiyaning asosiy maqsadlari:

- 1) o'quvchiga muammolar haqida ma'lumot berish;
- 2) ularning mohiyatiga kirib borishga yordam berish;
- 3) yangi qadriyatlar va munosabatlarni muhokama qilish;
- 4) boshqa odamlar ham shunga o'xshash muammolarga duch kelganligi haqida tushuncha hosil qiling, ular bu muammolarni qanday hal qilganliklarini ko'rsating.

Biblioterapiyani 2 turga bo'lish mumkin.

1. Maqsadli - iroda, optimizm va o'ziga ishonchni tasdiqlashni rivojlantirishga yordam beradi.

2. Maqsadsiz - kayfiyatni ko'tarish va o'quvchini muammo haqidagi obsesif fikrlardan chalg'itishga xizmat qiladi.

Birinchi tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, psixoterapevtik bilimlar, g'oyalar, uslublar va usullarning imkoniyatlari inson va kitob o'rtasidagi aloqa jarayonini optimallashtirish uchun juda ko'p ahamiyatga ega (o'qishdan oldin, haqiqiy o'qish, o'qishdan keyingi

bosqichlarda). , va barcha kutubxona xizmatlari. Psixoterapiya va biblioterapiyaning texnika va usullaridan ongli ravishda foydalanish ushbu faoliyat samaradorligini sezilarli darajada oshirishga yordam beradi [4].

Biblioterapiya mahkumning psixologik holatini yaxshilash uchun tizimli o'qishdan foydalanishga asoslangan. Psixolog mahkum uchun uning hayotiy muammolariga yo'naltirilgan adabiyotlarni tanlaydi. O'qishdan so'ng tarkibni birgalikda tahlil qilish amalga oshiriladi. Kitoblarni tanlashda ("biblioreseptlar") mahkumning shaxsiy xususiyatlari, uning ijtimoiy tajribasi, ta'lim va madaniy darajasi diqqat bilan e'tiborga olinishi kerak.

Biblioterapiya texnikasini bir necha bosqichlarga bo'lish mumkin.

1. Psixologning o'zini o'zi tayyorlashi. U o'z biblioterapevtik reseptini, ya'ni adabiyotlar ro'yxatini tuzishni va tuzatish nuqtai nazaridan kitoblar bilan maxsus tanishishni o'z ichiga oladi. Boshlash uchun har birida 2-3 nomdan iborat bir nechta janrlarni

oling. Vaqt o'tishi bilan reseptni janr va kitoblar soni bo'yicha kengaytirish tavsiya etiladi. O'zingiz uchun alohida bo'limlar, boblar uchun ham, alohida kitoblar uchun ham eng muhim, diqqatga sazovor mavzular, fikrlar, boblar muammolari, asarlar va mualliflarning shaxsiy xususiyatlari qayd etilgan parchalar bilan qisqa annotatsiyalarni tuzish kerak. Ishning boshida bu psixologga mahbusning e'tiborini tegishli matnlarga qaratishga yordam beradi. Aksariyat kitoblar alohida kutubxonada bo'lishi tavsiya etiladi, shunda mahkumlar ushbu kitobni kutubxonada bo'lmasa, osongina topishlari mumkin. Bundan tashqari, bunday kitoblarda mahkumning chekkalarida qayd qilishiga ruxsat berish mumkin, bu uning tashxisini osonlashtiradi.

2. Biblioterapiya imkoniyatlari va uning janrlariga yo'naltirish. Mahkum bilan navbatdagi suhbatda unga bir qancha savollar beriladi. Masalan, "Beshta sevimli kitobingizni ayting", "Qaysi kitoblar hayotingizda eng katta taassurot qoldirdi? Nega?", "Qaysi kitoblar sizga ko'proq ta'sir qildi?", "Qaysi mualliflar, sizningcha, sizga ko'proq o'xshagan?",

"Qaysi kitob qahramonlari sizga ko'proq o'xshaydi?"

3. Ro'yxat tuzish. Keyinchalik katta va kichik havolalar ro'yxatini tuzish keladi. Agar biblioterapiya yordamchi usul sifatida qo'llanilsa ham, bunday ro'yxatlarning mavjudligi boshqa ta'sir usullarini sozlash imkonini beradi.

4. O'qish tizimini ishlab chiqish. Janrlar, ustuvor yo'nalishlar va kitoblar soni belgilanadi. Biblioterapevtik maqsadlarda mijozga kitoblarni tavsiya qilishda A. M. Miller quyidagi uchta tamoyilni hisobga olish zarurligini ta'kidlaydi:

- taqdimotning qulaylik darajasi (taklif etilayotgan kitobning murakkablik darajasi);

- kitob qahramoni mijoz bilan "teng" bo'lishi kerak;

- kitob holatining mijoz o'zi tushgan vaziyatga maksimal darajada o'xshashligi [4].

Oxirgi printsipni hisobga olish, ayniqsa, shaxsiy yoki shaxslararo xarakterdagi psixologik ziddiyatda juda muhimdir.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Biblioterapiya vaqtida mahkum o'qish kundaligini yuritadi. Kundalik yozuvlarni tahlil qilish ko'pincha faol noxolis faoliyatni idrok etish asosida san'at asarlarini sub'yektiv talqin qilish jarayonini ochib beradi va jarayonni ob'yektiv baholash va tuzatish samaradorligi uchun diagnostika

maqsadlarida foydalanish mumkin. Bir so'z bilan aytganda, biblioterapiya kitob bilan davolash hamda shaxsiy sifatlarni shakllantirishda psixologiya sohasidagi muhim metodlar sarasiga kiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Божович Л.И., Славина Л.С. Психология развития школьника и его воспитание. - М.: Знание, 1979. - 96 с.
2. Гендина Н.И., Косолапова Е.В. Основы информационной культуры школьника: учебно-методический комплекс для учащихся 3-4 -х классов общеобразовательных учебных организаций. - М.: РШБА, 2014. - 344 с.
3. М.Г.Давлетшин, Ш.Дўстмухамедова, М.Мавлонов, С.Тўйчиева, М. Джумабаева “Ёш ва педагогик психология” ўқув қўлланма Тошкент-2007.
4. Э.Ғозиев “Онтогенез психологияси” дарслик Тошкент-2010
5. А.РАХМОНОВ, Ё.ЖУМАНАЗАРОВ, С.АКБАРОВ “Ёш даволари психологияси” Муаммоли маърузалар манти Наманган-2011

Ahborot manbalari:

1. www.tdpu.uz
 2. www.pedagog.uz
 3. www.Ziyonet.Uz
 4. www.unilibrary.uz
-